

PROEFSLEUVENONDERZOEK (IVO-P)

MOLENEIND 44

TE RIJNSBURG

GEMEENTE KATWIJK

Archeologie

Proefsleuvenonderzoek (IVO-P) Moleneind 44 te Rijnsburg in de gemeente Katwijk

Opdrachtgever | Gemeente Katwijk
Postbus 589
2220 AN Katwijk ZH

Rapportnummer | 2883.002

Versienummer¹ | 2

Datum | 25 maart 2017

Vestiging | Gelderland
Fabriekstraat 19c
7005 AP Doetinchem
0314 - 365150
doetinchem@econsultancy.nl

Opsteller | ir. E.M. ten Broeke & drs. S. Diependaal

Paraaf |

Autorisatie | Drs. A.H. Schutte (Senior KNA-Archeoloog)

Paraaf |

© Econsultancy bv, Vestiging Doetinchem
Foto's en tekeningen: Econsultancy bv, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Econsultancy aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN: 2210-8777 (Analoog rapport)
ISSN: 2210-8785 (Digitaal rapport E-depot)

¹ Versie 1 betreft een rapport waarvan geen beoordeling van het bevoegd gezag is ontvangen, bij versie 2 is het rapport wel beoordeeld door het bevoegd gezag.

Administratieve gegevens plangebied	
Projectcode	2883.002
Toponiem	Moleneind 44
Opdrachtgever	Gemeente Katwijk
Gemeente	Katwijk
Plaats	Rijnsburg
Provincie	Zuid-Holland
Kadastrale gegevens	Gemeente Rijnsburg, sectie B, nummer 4773
Omvang plangebied	Circa 400 m ²
Omvang onderzoeksgebied	Circa 40 m ²
Kaartblad	30 F (1:25.000)
coördinaten centrum plangebied	X: 90.923 / Y: 467.587
Bevoegde overheid	Gemeente Katwijk De heer B. Voormolen Postbus 589 2220 AN Katwijk Tel. 071-4065000 Email: b.voormolen@katwijk.nl
ARCHIS3 Onderzoeksmeldingsnummer (OM-nr.)	Proefsleuvenonderzoek (IVO-P) 4027639100
Archeoregio NOaA	Hollands veen- en kleigebied
Beheer en plaats documentatie	Econsultancy, Doetinchem / Provinciaal Archeologisch Depot Zuid Holland
Uitvoerders	Econsultancy, ir. E.M. ten Broeke & drs. S. Diependaal

Kwaliteitszorg

Econsultancy beschikt over een eigen opgravingsvergunning, afgegeven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). De opgravingsvergunning geeft opdrachtgevers de zekerheid dat het uitvoerend bureau werkt conform de eisen die de RCE stelt op het gebied van competenties en integriteit van medewerkers en het toepassen van vigerende normen en onderzoeksprotocollen.

Betrouwbaarheid

Dit onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd, conform de toepasselijke en van kracht zijnde regelgeving en richtlijnen die zijn opgesteld in het Programma van Eisen: Moleneind 44 te Rijnsburg in de gemeente Katwijk. PVE nr. 2883.001.

SAMENVATTING

Econsultancy heeft in opdracht van de gemeente Katwijk een (aanvullend) proefsleuvenonderzoek uitgevoerd voor het plangebied aan de Moleneind 44 te Rijnsburg (zie afbeeldingen 1 en 2). Het plangebied maakt deel uit van een terrein waar de nieuwbouw van naar verwachting 7 à 8 woningen zal worden gerealiseerd (zie bijlage 7). Het archeologisch onderzoek is noodzakelijk om te bepalen of er een gerede kans is dat archeologische waarden wel of niet aanwezig (kunnen) zijn in de ondergrond, die door de voorgenomen bodemingrepen kunnen worden verloren kunnen gaan. Daarom is het binnen het kader van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg uit 2007 (WAMZ), voortvloeiend uit het Verdrag van Malta uit 1992, verplicht voorafgaand archeologisch onderzoek uit te voeren.

Doel van het proefsleuvenonderzoek is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting zoals vermeld in het bureau- en booronderzoek. Het gaat om gebied- of vindplaatsgericht onderzoek. Het proefsleuvenonderzoek gebeurt door middel van waarnemingen in het veld, waarbij (extra) informatie wordt verkregen over bekende en/of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

Het resultaat van een proefsleuvenonderzoek is een rapport met een waardering en een inhoudelijk (selectie-)advies (buiten normen van tijd en geld), aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (een selectiebesluit) kan worden genomen. Dit betekent dat de veldactiviteiten uitgevoerd worden tot het niveau waarop deze beslissing gefundeerd genomen kan worden, dat wil zeggen dat de archeologische waarden van het terrein/de vindplaats in voldoende mate zijn vastgesteld.

Resultaten vooronderzoek

Het plangebied maakt deel uit van een terrein waarvoor door Econsultancy een archeologisch (beknopt) bureauonderzoek en verkennend-karterend booronderzoek uitgevoerd (Econsultancy Archeologisch Rapport 14015071 KAT.GEM.ARC).² Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat een deel van de aangetroffen archeologische indicatoren mogelijk te relateren is aan de binnen het plangebied voorheen aanwezige bebouwing van de vergaderzaal van de Rijnsburger Collegianten. Tevens dient er rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van begraving, vanwege de melding dat er rondom de vergaderzaal van de Rijnsburger Collegianten (Aan het begin van de 19^e eeuw werd het pand aangeduid onder de naam 'Menistekerk') een kerkhof heeft gelegen. Er is geadviseerd is een vervolgonderzoek te laten uitvoeren in de vorm van een proefsleuvenonderzoek (IVO-P).

Het proefsleuvenonderzoek is door Econsultancy uitgevoerd in november 2014 (Econsultancy Archeologisch Rapport 14065758 KAT.GEM.APO).³ Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat er een intensieve bodembewerking heeft plaatsgevonden en dat er ophogingen hebben plaatsgevonden vanaf de 17^e/18^e eeuw. Recente bodemverstoringen hebben geresulteerd in verstoringen van oudere bewonings-/loopniveaus, hoewel er ook terreindelen resteren waar een oudere (al dan niet bewerkte) ophogingslaag/woonniveau is aangetroffen met 18^e-eeuws vondstmateriaal (voornamelijk fragmenten roodbakkend aardewerk, restanten muurwerk). Mogelijk zijn de aangetroffen uitbraaksleuf en de restanten van een kelder te koppelen aan de Vergaderzaal van de Rijnsburger Collegianten. De vondst van een fragment grijsbakkend aardewerk sluit de aanwezigheid van een laat-middeleeuws bewoningsniveau niet uit, maar zal zich beperken tot het opgehoogde terreindeel waar de huidige woning nummer 44 staat met omliggende stroken siertuin.

² Ten Broeke, 2014

³ Diependaal *et al.*, 2015

Volgens de waardering op de KNA voorgeschreven wijze krijgt de vindplaats een lage waardering en is niet behoudenswaardig. Het selectieadvies is dan ook om de onderzochte locatie vrij te geven voor verdere ontwikkeling en is vervolgonderzoek niet noodzakelijk. Wel is opgemerkt dat het nog onduidelijk is hoe de situatie onder de huidige bebouwing van nummer 44 en omliggende siertuinen eruit ziet. Dit terreindeel ligt beduidend hoger dan de omliggende percelen en uit het profiel in een gegraven kijkgat, aangelegd vrijwel direct langs de zuidzijde van de bestaande woning, blijkt dat hier sprake is van een intacte archeologische stratigrafie die mogelijk teruggaat tot in de Late-Middeleeuwen. De kans op de aanwezigheid van intact(er) muurwerk van de vergaderzaal en eventuele oudere resten is hier reëler. Daarom is voorgesteld om na sloop van de bebouwing van nummer 44 en het afkoppelen van de diverse nutsvoorzieningen (kabels, leidingen en riolering) om hier een aanvullend proefsleuvenonderzoek of een archeologische begeleiding van graafwerkzaamheden uit te voeren, indien de toekomstige bodemverstoring dieper gaat dan 50 cm ten opzichte van het huidige maaiveld.

Gevolgte onderzoeksmethode, resultaten en conclusie

Bij de start van het proefsleuvenonderzoek bleek dat de verhoging waarop de reeds gesloopte woning heeft gestaan reeds afgegraven en geëgaliseerd was met de omliggende terreindelen. Momenteel is het gehele terrein braakliggend (bouwrijpe grond voor de nieuwbouw). Tijdens het veldwerk was er verder geen reden om van de onderzoeksmethodiek af te wijken zoals beschreven in het PvE.⁴ Er is in het plangebied een proefsleuf aangelegd met een afmeting van 4x10 meter en met de lengteas zuidwest-noordoost gericht. (zie bijlage 1). De proefsleuf heeft daarmee een totale oppervlakte van circa 40 m² en is in één vlak onderzocht. Het vlak is aangelegd op de diepte van circa 60 cm beneden het maaiveld.

De huidige staat van de bodemopbouw binnen het plangebied laat zien dat dan de ophoging/het terplijchaam, waarop de woning heeft gestaan, geen restanten meer aanwezig zijn. De ophoging/het terplijchaam is tijdens de recent uitgevoerde sloop volledig vergraven en verspreid binnen de omliggende terreindelen (geëgaliseerd en bouwrijp gemaakt voor de toekomstige woningen). Er is alleen nog sprake van een recent verstoorde bovengrond met direct hieronder de C-horizont. Aangetroffen sporen betreffen voornamelijk recente verstoringen veroorzaakt de bouw dan wel door de recent uitgevoerde sloop van de woning die binnen het woonerf aan het Moleneind 44 heeft gestaan. Er is alleen nog een restant van een puinbaan aangetroffen, waarin fragmenten baksteen en kalkmortel aanwezig zijn. De aangetroffen puinbaan heeft de juiste oriëntatie van de noordoostelijke buitenmuur van de Vergaderzaal uit de 17^e eeuw. Muurwerk is echter niet meer aanwezig/is reeds volledig vergraven. De archeologische waardering van deze puinbaan is als laag aangemerkt. De aangetroffen archeologische resten en sporen die zijn aangetroffen tijdens het in 2014 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek voor de omliggende terreindelen zijn destijds ook niet als behoudenswaardig aangemerkt. Het terrein van het voormalige woonerf komt daarmee ook in aanmerking voor vrijgave (er is geen doorstart naar een opgraving noodzakelijk).

Selectieadvies

De lage waardering van de vindplaats op basis van het proefsleuvenonderzoek leidt tot een selectieadvies: niet behoudenswaardig. Het selectieadvies is dan ook om geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkeling. Mocht er tijdens de graafwerkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen, dan dient hiervan melding te worden gemaakt conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet uit juli 2016. Melding van archeologische waarden kan plaatsvinden bij het Ministerie van OCW (Infodesk van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, telefoonnummer 033-4217456), de gemeente Katwijk of de provincie Zuid Holland.

⁴ Ten Broeke & Schutte, 2016

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	1
2	DOELSTELLING ONDERZOEK.....	3
3	ARCHEOLOGISCHE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....	3
	3.1 Ligging en huidige situatie plangebied	3
	3.2 Methodiek vooronderzoek en proefsleuvenonderzoek omliggende terreindelen.....	4
	3.3 Archeologische verwachting op basis van het vooronderzoek en proefsleuvenonderzoek omliggende terreindelen	5
4	METHODIEK VELDONDERZOEK	6
	4.1 Inleiding	6
	4.2 Methodiek proefsleuvenonderzoek.....	7
	4.3 Doel en onderzoeksvragen.....	7
5	RESULTATEN VELDONDERZOEK.....	9
	5.1 Landschapsgenese en bodemopbouw.....	9
	5.2 Analyse sporen en structuren.....	10
	5.3 Vondstmateriaal en grondmonsters.....	13
6	WAARDERING, CONCLUSIE EN SELECTIEADVIES	13
	6.1 Waardering	13
	6.2 Conclusie	16
	6.3 Selectieadvies.....	16
7	BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	17
	LITERATUUR.....	21

LIJST VAN TABELLEN

Tabel I Scoretabel waardestelling van het plangebied

LIJST VAN AFBEELDINGEN

Afbeelding 1 Situering van het plangebied binnen Nederland
Afbeelding 2 Detailkaart van het plangebied
Afbeelding 3 Situatie van het plangebied bij de start van de veldwerkzaamheden
Afbeelding 4 Resultaten van het in 2014 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek geprojecteerd op de historische situatie van 1813-1818
Afbeelding 5 Profiel 1 werkput 1
Afbeelding 6 Profiel 2 werkput 1
Afbeelding 7 Proefsleuf geprojecteerd op de historische situatie van 1813-1818
Afbeelding 8 Vlakfoto proefsleuf 1
Afbeelding 9 Coupe spoor 1 (puinbaan)

BIJLAGEN

Bijlage 1 Overzicht proefsleuf
Bijlage 2 Allesporenkaart
Bijlage 3 Sporenlijst
Bijlage 4 Overzicht geologische en archeologische tijdvakken
Bijlage 5 Bewoningsgeschiedenis van Nederland
Bijlage 6 AMZ-cyclus
Bijlage 7 Inrichtingsplan

1 INLEIDING

Econsultancy heeft in opdracht van de gemeente Katwijk een (aanvullend) proefsleuvenonderzoek uitgevoerd voor het plangebied aan de Moleneind 44 te Rijnsburg (zie afbeeldingen 1 en 2).

Afbeelding 1 *Situering van het plangebied binnen Nederland*

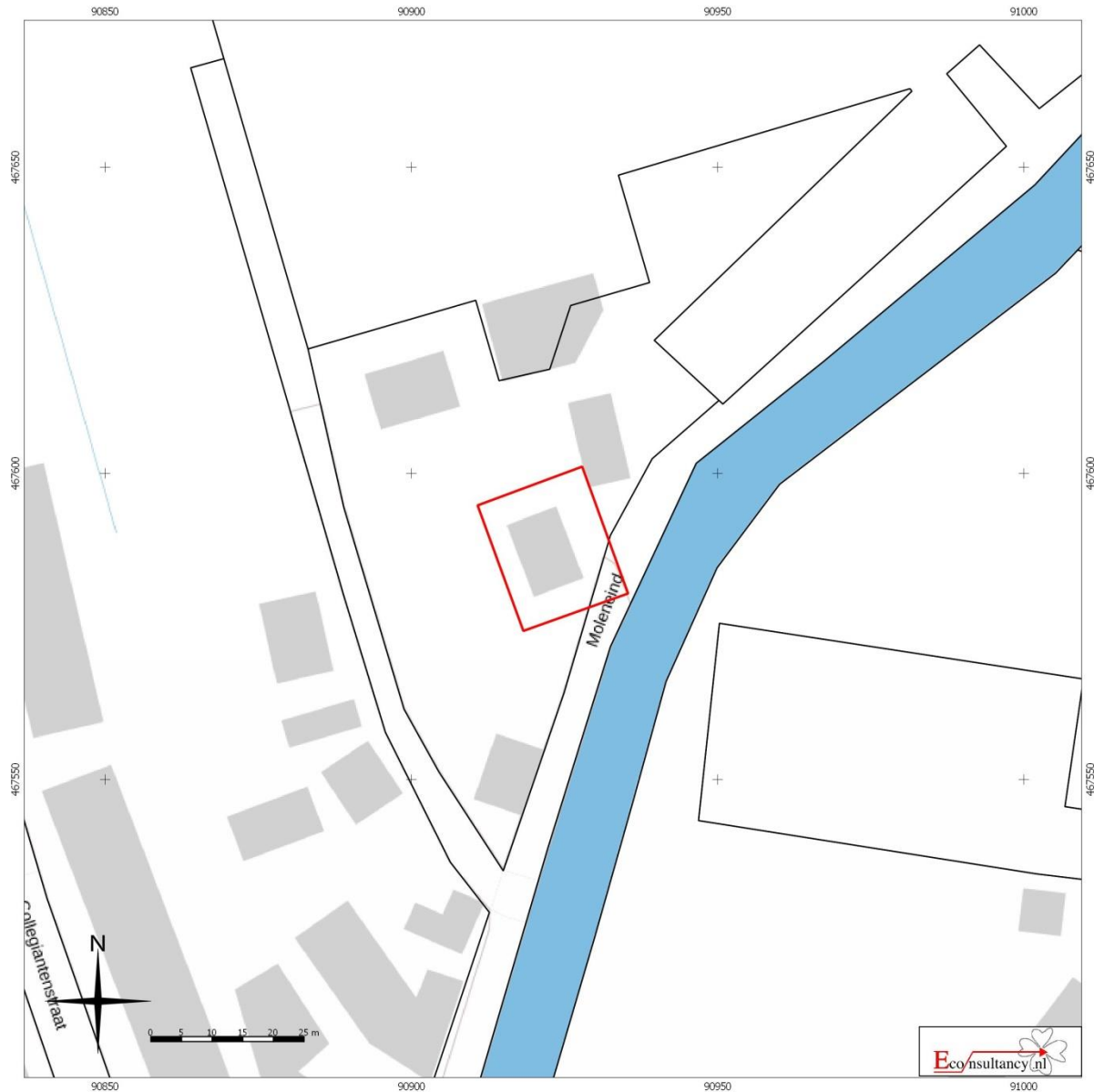
Rijnsburg (gemeente Katwijk) – Moleneind 44

Situering van het plangebied binnen Nederland (bron: <http://gis.kademo.nl/gs2/wms>)

Legenda

 Plangebied

Afbeelding 2 **Detailkaart van het plangebied**

Rijnsburg (gemeente Katwijk) – Moleneind 44

Detailkaart van het plangebied (bron: <http://gis.kademo.nl/gis2/wms>)

Legenda

 Plangebied

Het plangebied maakt deel uit van een terrein waar de nieuwbouw van naar verwachting 7 à 8 woningen zal worden gerealiseerd (zie bijlage 7). De toekomstige woningen zullen naar verwachting worden gefundeerd op strook-/sleuffunderingen liggend op betonpalen.

Het archeologisch onderzoek is noodzakelijk om te bepalen of er een gereede kans is dat archeologische waarden wel of niet aanwezig (kunnen) zijn in de ondergrond, die door de voorgenomen bodemingrepen kunnen worden verloren kunnen gaan. Daarom is het binnen het kader van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg uit 2007 (WAMZ), voortvloeiend uit het Verdrag van Malta uit 1992, verplicht voorafgaand archeologisch onderzoek uit te voeren (zie bijlage 6).

2 DOELSTELLING ONDERZOEK

Het doel van inventariserend veldonderzoek (IVO) is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het vooronderzoek. Het gaat om gebied- of vindplaatsgericht onderzoek. Het IVO gebeurt door middel van waarnemingen in het veld, waarbij (extra) informatie wordt verkregen over bekende en/of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied.

Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden. Belangrijk is dat op basis van het inventariserend veldonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder archeologisch (voor)onderzoek in het gebied noodzakelijk en verantwoord is.

De waardering van het terrein dient volgens de richtlijnen van de KNA 4.0 te gebeuren. Dit zodat een gefundeerde onderbouwing van verder beleid met betrekking tot de archeologische waarden binnen het terrein mogelijk is. Indien binnen het plangebied archeologische waarden voorkomen, kan één van de volgende aanvullende voorschriften worden opgelegd:

- De verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden.
- De verplichting tot het doen van opgravingen
- De verplichting de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg. Deze deskundige moet voldoen aan, door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen, kwalificaties.

3 ARCHEOLOGISCHE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED

3.1 Ligging en huidige situatie plangebied

Het plangebied ($\pm 400 \text{ m}^2$) ligt aan het Moleneind 44, aan de oostzijde van de bebouwde kom van Rijnsburg in de gemeente Katwijk (zie afbeeldingen 1 en 2). Het maaiveld bevindt zich op een hoogte van circa 0,4 m +NAP.⁵ Het plangebied is kadastraal bekend gemeente Rijnsburg, sectie B, nummer 4773. Volgens de topografische kaart van Nederland, kaartblad 30 F, (schaal 1:25.000), zijn de coördinaten van het centrum van het plangebied X: 90.923 / Y: 467.587.

Bij de start van het proefsleuvenonderzoek bleek dat de verhoging waarop de reeds gesloopte woning heeft gestaan reeds afgegraven en geëgaliseerd was met de omliggende terreindelen. Momenteel is het gehele terrein braakliggend (bouwrijpe grond voor de nieuwbouw).

⁵ Gemeten tijdens het veldwerk

Afbeelding 3 *Situatie van het plangebied bij de start van de veldwerkzaamheden*

3.2 Methodiek vooronderzoek en proefsleuvenonderzoek omliggende terreindelen

Tijdens het vooronderzoek is met behulp van bestaande bronnen een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied opgesteld. Dit is in eerste instantie gedaan door het raadplegen van voor de archeologie relevante (schriftelijke) bronnen. Dit betreft voornamelijk gegevens over bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied. Dit is aangevuld met historisch en fysisch-geografisch onderzoek, waarbij informatie over vroeger grondgebruik is verkregen door de analyse van historische kaarten en tevens gegevens over de geologie, geomorfologie en bodem zijn bestudeerd daarna is dit gespecificeerde verwachtingsmodel getoetst door middel van een booronderzoek.

Tijdens het veldwerk voor het proefsleuvenonderzoek, dat reeds is uitgevoerd voor de terreindelen rondom de locatie van de voormalige woning en omliggende siertuin aan het Moleneind 44, is beperkt afgeweken van de onderzoeksopzet zoals beschreven in het voor dit onderzoek opgestelde PvE. Van de meest noordoostelijk gelegen proefsleuf is alleen het deel aangelegd waar geen bebouwing aanwezig was. Verder is de proefsleuf in de voortuin van het huis 44 komen te vervallen omdat hier volgens de bewoner (lokale) kabels, leidingen en twee ondergrondse tanks aanwezig zouden zijn. In overleg met dhr. Siemons en dhr. Voormolen van de gemeente Katwijk is besloten om een kijkgat te graven aan de zuidoostzijde van het huis. Helaas was hier een gasleiding aanwezig waardoor in dit kijkgat geen vlak kon worden aangelegd, wel is een profielopname (nummer 9) gedocumenteerd.

3.3 Archeologische verwachting op basis van het vooronderzoek en proefsleuvenonderzoek omliggende terreindelen

Het plangebied maakt deel uit van een terrein waarvoor door Econsultancy een archeologisch (beknopt) bureauonderzoek en verkennend-karterend booronderzoek uitgevoerd (Econsultancy Archeologisch Rapport 14015071 KAT.GEM.ARC).⁶ Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat een deel van de aangetroffen archeologische indicatoren mogelijk te relateren is aan de binnen het plangebied voorheen aanwezige bebouwing van de vergaderzaal van de Rijnsburger Collegianten. Tevens dient er rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van begraving, vanwege de melding dat er rondom de vergaderzaal van de Rijnsburger Collegianten (Aan het begin van de 19^e eeuw werd het pand aangeduid onder de naam 'Menistekerk') een kerkhof heeft gelegen. Er is geadviseerd is een vervolgonderzoek te laten uitvoeren in de vorm van een proefsleuvenonderzoek (IVO-P).

Het proefsleuvenonderzoek is door Econsultancy uitgevoerd in november 2014 (Econsultancy Archeologisch Rapport 14065758 KAT.GEM.APO).⁷ In deze rapportage is een uitgebreide beschrijving gegeven van de landschappelijke en archeologische kenmerken van het gebied en deze wordt in deze rapportage niet herhaald. Tijdens het proefsleuvenonderzoek is in de meest zuidelijk aangelegde werkput (werkput 4) een uitbraaksleuf (spoor 10) aangetroffen waarin fragmenten baksteen en kalkmortel aanwezig zijn. De datering van deze uitbraaksleuf is onduidelijk. Hierbij valt op dat de uitbraaksleuf buiten de contour van de gesloopte bebouwing van Moleneind 43 ligt. De uitbraaksleuf heeft wel dezelfde oriëntatie als de gesloopte bebouwing en zou dus een uitbouw kunnen zijn geweest. De vergaderzaal uit de 17^e eeuw heeft echter ook precies dezelfde oriëntatie en de uitbraaksleuf lijkt precies op de locatie te liggen waar een buitenmuur van de vergaderzaal wordt verwacht (zie onderstaande afbeelding 4).

Binnen de verstorings is in proefsleuf 4 nog een restant van een keldertje aangetroffen (spoor 13). Het betreft enkelsteens muurwerk opgetrokken met bakstenen (rood en geel) van IJsselsteen formaat. Alleen van de noordwestzijde van deze kelder zijn nog twee lagen bewaard gebleven, van de rest is nog maar één laag aanwezig. De bakstenen zijn in zand gelegd en met schelpmortel gemetseld waarbij de binnenzijde van de muur is afgesmeerd. Op basis van het formaat van de bakstenen wordt een datering vanaf de 17e eeuw het meest waarschijnlijk geacht.

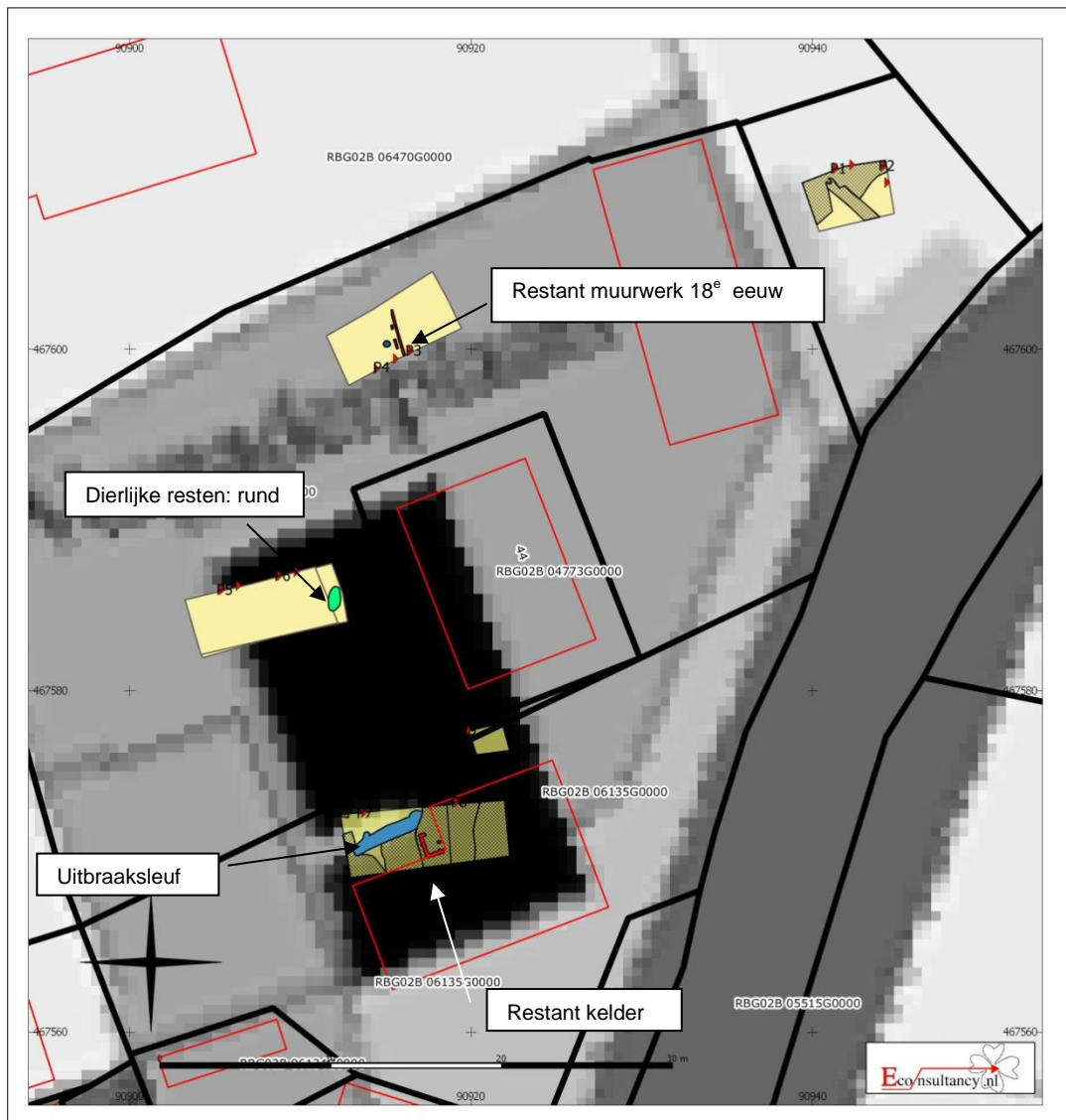
Net zoals de uitbraaksleuf zou deze kelder kunnen worden gekoppeld aan het pand Moleneind 43 maar ook aan de vergaderzaal uit de 17^e eeuw. Hergebruik van oudere bakstenen in een kelder van het pand Moleneind 43 kan niet worden uitgesloten.

Volgens de waardering op de KNA voorgeschreven wijze krijgt de vindplaats een lage waardering en is niet behoudenswaardig. Het selectieadvies was dan ook om de onderzochte locatie vrij te geven voor verdere ontwikkeling en is vervolgonderzoek niet noodzakelijk. Wel is destijds opgemerkt dat het nog onduidelijk is hoe de situatie onder de huidige bebouwing van nummer 44 en omliggende siertuinen eruit ziet. Dit terreindeel ligt beduidend hoger dan de omliggende percelen en uit het profiel in een gegraven kijkgat, aangelegd vrijwel direct langs de zuidzijde van de bestaande woning, blijkt dat hier sprake is van een intacte archeologische stratigrafie die mogelijk teruggaat tot in de Late-Middeleeuwen. De kans op de aanwezigheid van intact(er) muurwerk van de vergaderzaal en eventuele oudere resten is hier reëler. Daarom is voorgesteld om na sloop van de bebouwing van nummer 44 en het afkoppelen van de diverse nutsvoorzieningen (kabels, leidingen en riolering) om hier een aanvullende proefsleuf/begeleiding uit te voeren indien de toekomstige bodemverstoring dieper gaat dan 50 cm ten opzichte van het huidige maaiveld.

⁶ Ten Broeke, 2014

⁷ Diependaal *et al.*, 2015

Afbeelding 4 Resultaten van het in 2014 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek geprojecteerd op de historische situatie van 1813-1818

4 METHODIEK VELDONDERZOEK

4.1 Inleiding

Voor het (aanvullend) proefsleuvenonderzoek ter plaatse van de voormalige bebouwing en omliggende siertuin van nummer 44 is door Econsultancy een Programma van Eisen opgesteld.⁸ In dit document zijn de eisen vastgelegd waaraan het archeologische onderzoek dient te voldoen. De methodiek en onderzoeksvragen zoals die in het PvE zijn opgenomen, worden in dit hoofdstuk verwoord.

⁸ Ten Broeke & Schutte, 2016

4.2 Methodiek proefsleuvenonderzoek

Naast de eisen zoals omschreven in het PvE is het archeologisch onderzoek uitgevoerd conform de eisen en normen zoals aangegeven in de BRL SIKB 4000 (versie 4.0, 07-06-2016) en Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0, 07-06-2016), die is vastgesteld door het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie en is ondergebracht bij het SIKB te Gouda.

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd op 25 januari 2017.

Zoals reeds aangegeven bleek dat de verhoging waarop de reeds gesloopte woning heeft gestaan reeds afgegraven en geëgaliseerd was met de omliggende terreindelen. Tijdens het veldwerk was er verder geen reden om van de onderzoeksmethodiek af te wijken zoals beschreven in het PvE.⁹ Er is in het plangebied een proefsleuf aangelegd met een afmeting van 4x10 meter en met de lengteas zuidwest-noordoost gericht. (zie bijlage 1). De proefsleuf heeft daarmee een totale oppervlakte van circa 40 m² en is in één vlak onderzocht. Het vlak is aangelegd op de diepte van circa 60 cm beneden het maaiveld. De vlakaanleg heeft laagsgewijs plaatsgevonden tot op het vlakniveau waarop de grondsporen zichtbaar werden en het vlak te interpreteren was. Per haal van de graafmachine is met behulp van de metaaldetector door een metaaldetectorspecialist het blootgelegde vlak afgezocht. Behalve het vlak is ook de stort van de sleuven met behulp van de metaaldetector onderzocht. Vondsten zijn hierbij niet gedaan. Na iedere haal van de graafmachine is het vlak op vondsten en grondsporen gecontroleerd. Het vlak is waar nodig handmatig opgeschaafd, met een Rover GPS/Robotic Total Station ingemeten en in delen gefotografeerd. In iedere proefsleuf is per vlak de hoogte gemeten in raaien met een tussenafstand van 5 m.

De bodemprofielen van de werkputten zijn gedocumenteerd. De profielen zijn gefotografeerd met een digitale camera en vervolgens getekend op een schaal van 1:20. Alle foto's van het vlak en profielen zijn voorzien van een noordpijl, een schaalstok en een fotobordje. Alle relevante profielen zijn gedocumenteerd en beschreven door een fysisch geograaf. Het vlak en de profielen zijn lithologisch beschreven conform de NEN 5104¹⁰ en bodemkundig¹¹ geïnterpreteerd.

In de werkput is, naast recente sporen ontstaan tijdens de bouw dan wel de sloop van de woning die binnen het woonef heeft gestaan, alleen een spoor van een puinbaan aangetroffen waarin fragmenten baksteen en kalkmortel aanwezig zijn. Van de aangetroffen uitbraaksleuven tijdens het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek ter plaatse van de omliggende terreindelen is destijds aangegeven dat deze weinig toegevoegde informatiewaarde opleveren en daardoor niet behoudenswaardig zijn. Hetzelfde geldt voor de aangetroffen puinbaan tijdens dit aanvullend proefsleuvenonderzoek. Daarom is na overleg met het bevoegd gezag direct het selectiebesluit genomen om geen verder onderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor de verdere ontwikkeling.

4.3 Doel en onderzoeksvragen

Doel van het IVO-P is het vaststellen van de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot waardstelling te kunnen komen.

De mogelijke aanwezige vindplaatsen worden gewaardeerd conform KNA versie 4.0, bijlage IV Waarderen van vindplaatsen. Aanbevolen wordt ook om de methodiek uit de SIKB leidraad Standaard Archeologische Monitoring te volgen voor het bepalen van de fysieke kwaliteit.

⁹ Ten Broeke, 2016

¹⁰ NEN 5104, 1989

¹¹ De Bakker & Schelling, 1989

In het selectieadvies wordt aangegeven:

- welke aangetroffen archeologische sporen behoudenswaardig zijn; daarbij mag een nuanceering worden toegepast, zoals op de archeologische monumentenkaart gebruikelijk is (van waarde, hoge waarde, zeer hoge waarde).
- welke aanbevelingen te geven zijn met betrekking tot de bij vervolgonderzoek toe te passen strategieën, methoden en technieken (zowel opgravingen als uitvoeringsbegeleiding); hierbij mogen uitspraken worden gedaan over de trefkansen op nog niet onderzochte delen van het terrein volgens de systematiek van de IKAW (lage, middelhoge, hoge trefkans).
- welke aanbevelingen te geven zijn met betrekking tot te nemen behoudsmaatregelen.

In het Programma van Eisen zijn een aantal onderzoeksvragen opgenomen.¹² Het proefsleuvenonderzoek geeft antwoord op deze onderzoeksvragen. Het betreft de volgende vragen;

Algemeen geldend voor proefsleuvenonderzoek

Bij het archeologisch onderzoek dienen de volgende onderzoeksvragen een rol te spelen (waarschijnlijk kunnen niet alle vragen beantwoord worden gezien de beperktheid van het onderzoek):

- Zijn er archeologische resten in de bodem aanwezig?
- Zo ja, wat is de aard, omvang, ouderdom, herkomst, kwaliteit en locatie van de archeologische resten (horizontaal en verticaal)?
- Hebben de archeologische waarden een relatie met uit de omgeving bekende archeologische of historische locaties en welke is dat?
- Welke gegevens over de aangetroffen vindplaatsen kunnen de archeologische kennis van de regio en van Rijnsburg aanscherpen?
- Is sprake van (een) behoudenswaardige vindplaats(en)?
- Wat is het belang van de vindplaats voor de lokale, regionale en nationale geschiedschrijving.
- Wat kunnen de uitkomsten van het onderzoek zeggen over vergelijkbare terreinen in de omgeving?

Gaafheid en conservering van de vindplaatsen

- Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?
- In welke mate is het onderzoeksgebied verstoord?

De mogelijke aanwezige vindplaatsen worden aan de hand van de gestelde vragen gewaardeerd conform KNA versie 4.0, bijlage IV Waarderen van vindplaatsen. Aanbevolen wordt ook om de methodiek uit de SIKB leidraad Standaard Archeologische Monitoring te volgen voor het bepalen van de fysieke kwaliteit.

Landschap en bodem

Dit aspect van het onderzoek omvat de bestudering van de landschappelijke context van de vindplaatsen in historisch perspectief. Dit leidt tot de volgende vragen:

- Wat is de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied?
- Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de vindplaatsen (geologie, bodemkunde en geomorfologie)? Zijn er aanwijzingen voor stratigrafische hiaten, d.w.z. erosie of non-depositie, in de geologische profielopbouw ter plekke van de vindplaatsen?
- Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied? Liggen in het plangebied locaties die voor pollenanalyse bemonsterd kunnen worden?
- In hoeverre zijn de aangetroffen bodemlagen geschikt voor een palynologische reconstructie van de vegetatie- en gebruiksgeschiedenis van het terrein?

¹² Ten Broeke & Schutte, 2016

Omdat er tijdens het proefsleuvenonderzoek géén (behoudenswaardige) archeologische vindplaats is aangetroffen, zijn de opgestelde onderzoeksvragen voor een eventuele doorstart naar een definitieve archeologische opgraving niet meer van toepassing.

5 RESULTATEN VELDONDERZOEK

5.1 Landschapsgenese en bodemopbouw

Langs de putrand van de proefsleuf is het bodemprofiel opgetekend. De twee gedocumenteerde profielen zijn lithologisch conform de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode beschreven.¹³

De gedocumenteerde profielen (zie afbeeldingen 5 en 6) laten een bodemopbouw zien dat vergelijkbaar is zoals aangetroffen tijdens het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek op de omliggende terreindelen in 2014. De bodemopbouw bestaat vanaf het maaiveld, tussen circa 0,05 m -NAP en 0,55 m -NAP, uit donkergrijsbruin gekleurd, matig humeus, matig siltig, matig fijn tot matig grof zand met resten recent bouwpuin en baksteen. Indien er een 18^e-eeuws loopniveau heeft gelegen, dan is deze door moderne bodemingrepen volledig opgenomen in de recent geroerde/verstoorde grond. De overgang naar de onderliggende C-horizont is scherp en bestaat tussen circa 0,55 en 0,75 m -NAP uit lichtbruin gekleurde, sterk zandige klei, en vanaf 0,75 m -NAP uit lichtbruingrijs gekleurde en gelaagde afzettingen van sterk kleilig zand tot sterk zandige klei (getijdeafzettingen).

Donkergrijsbruin gekleurd, matig humeus, matig siltig, matig fijn tot matig grof zand met resten sloopafval, recent geroerde/verstoorde bovenlaag/bouwvoor

Lichtbruin gekleurde, sterk zandige klei, zwak gleyvlekken, Cg-horizont, getijdeafzettingen

Lichtbruingrijs gekleurde en gelaagde afzettingen van sterk kleilig zand tot sterk zandige klei, Cg-horizont, getijdeafzettingen

Afbeelding 5 Profiel 1 werkput 1

¹³ Bosch, 2005

Donkergrijsbruin gekleurd, matig humeus, matig siltig, matig fijn tot matig grof zand met resten sloopafval, recent geroerde/verstoorde bovenlaag/bouwvoor

Lichtbruin gekleurde, sterk zandige klei, zwak gleyvlekken, Cg-horizont, getijdeafzettingen

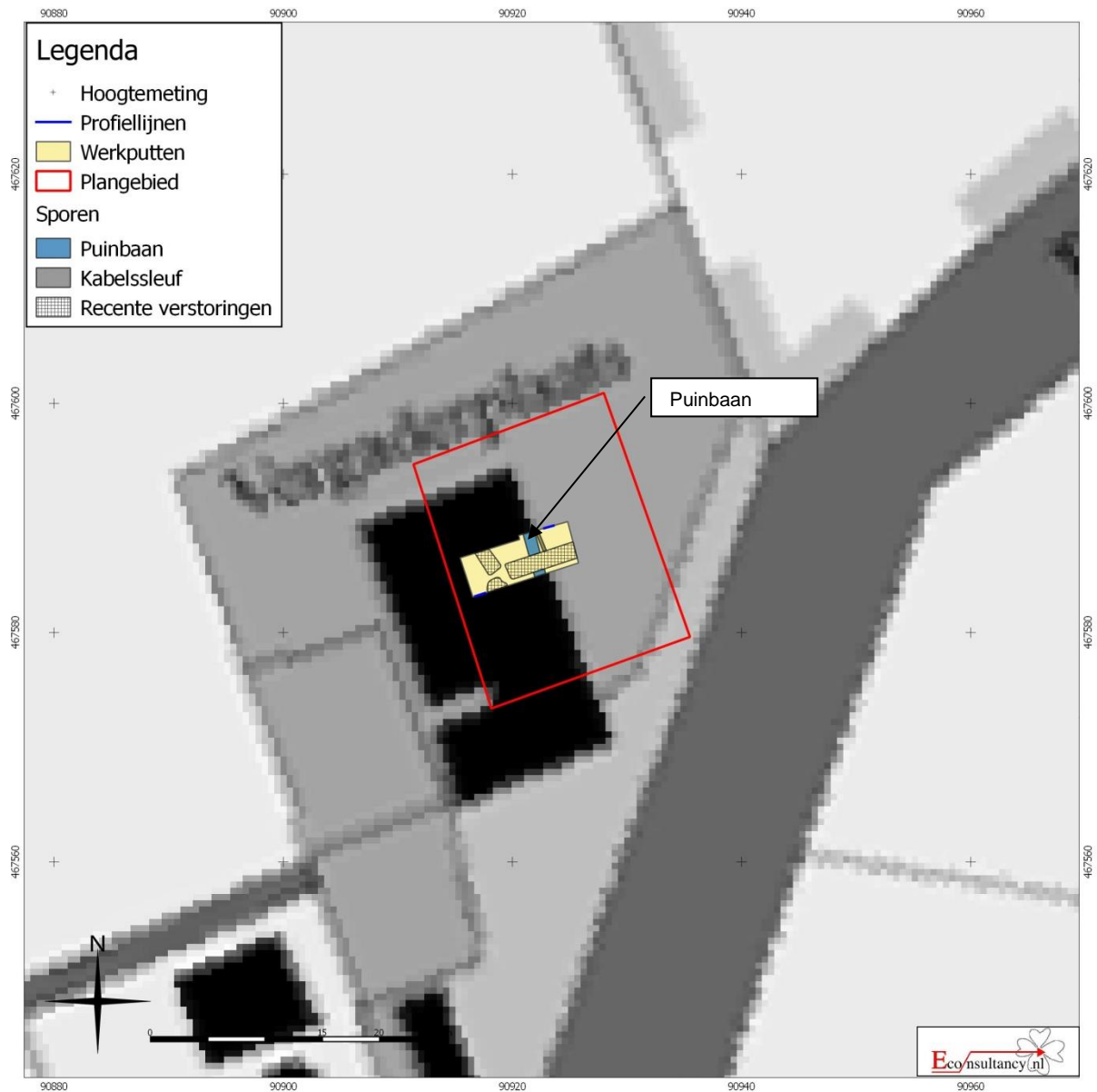
Lichtbruingrijs gekleurde en gelaagde afzettingen van sterk kleig zand tot sterk zandige klei, Cg-horizont, getijdeafzettingen

Afbeelding 6 Profiel 2 werkput 1

5.2 Analyse sporen en structuren

Aangetroffen sporen in de proefsleuf betreffen voornamelijk sporen van recente verstoringen (zie ook bijlage 2). In het zuidwestelijke deel van de sleuf betreffen het de locaties waar betonnen poeren hebben gestaan, als fundering van de gesloopte woning. Deze poeren zijn uit de grond getrokken en gebroken delen hiervan waren aan het maaiveld en aan de zijkant van de proefsleuf nog zichtbaar. Een grotere verstoring is aanwezig in het centrale en noordoostelijke deel van de sleuf ten gevolge van graafwerkzaamheden met een brede bak. Binnen dit vergraven deel was de consistentie van de grond ook slap, wat tevens een duidelijke indicatie is dat het gaat om recent vergraven grond. Verder was er nog een kabelsleuf zichtbaar (spoor 998).

Het enigste relevante spoor betreft een puinbaan (spoor 1) waarin fragmenten baksteen en kalkmortel aanwezig zijn. De datering van deze puinbaan is onduidelijk, omdat er geen dateerbaar vondstmateriaal in is aangetroffen. De puinbaan valt wel binnen de geogereferende contour van de vergaderzaal uit de 17^e eeuw, waarbij de puinbaan op dezelfde locatie ligt als de noordoostelijk gelegen buitenmuur van de vergaderzaal (zie onderstaande afbeelding). Restanten muurwerk zijn niet aangetroffen, waardoor de verwachting is dat deze ter plaatse van het voormalige woonerf reeds volledig te zijn verwijderd, meest waarschijnlijk voorafgaand aan de bouw van de reeds gesloopte woning. De puinbaan is tevens van mindere kwaliteit dan de puinbaan/uitbraaksleuf waargenomen tijdens het in 2014 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek. Vooruitlopend op de waardering kan dan ook al geconcludeerd worden dat er geen sprake is van een behoudenswaardige vindplaats, aangezien de aangetroffen restanten uit de omliggende terreindelen die waarschijnlijk ook tot de vergaderzaal behoren, ook niet als behoudenswaardig zijn aangemerkt.

Afbeelding 7 *Proefsleuf geprojecteerd op de historische situatie van 1813-1818*

Afbeelding 8 *Vlaktfoto proefsleuf 1*

Afbeelding 9 *Coupe spoor 1 (puinbaan)*

5.3 Vondstmateriaal en grondmonsters

Tijdens het proefsleuven onderzoek is geen archeologisch relevant (dateerbaar) vondstmateriaal aangetroffen. De puinbaan bevatte alleen kleine fragmenten baksteen en kalkmortel.

Omdat er in de proefsleuf geen archeologisch relevante sporen zijn aangetroffen was het niet noodzakelijk om grondmonsters te nemen.

6 WAARDERING, CONCLUSIE EN SELECTIEADVIES

6.1 Waardering

De resultaten van het veldwerk vormen de basis voor de waardering van de vindplaats. De waardering moet vervolgens leiden tot een aanbeveling ten aanzien van het vervolgtraject. De waardering wordt vastgesteld volgens de door de KNA voorgeschreven wijze aan de hand van de volgende aspecten: beleving, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit.

Beleving

De beleving van de vindplaats valt uiteen in twee criteria 'schoonheid' en "belevingswaarde". Bij beide gaat het vooral om zichtbare monumenten. Schoonheid is de esthetische-landschappelijke waarde van een archeologisch monument, die in de zichtbaarheid van het monument tot uiting komt. Deze waarde is gebaseerd op de zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement, vorm en structuur en relatie met de omgeving. Herinneringswaarde is de herinnering die het archeologisch monument oproept over het verleden. Deze waarde is gebaseerd op verbondenheid met feitelijke historische gebeurtenissen en associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis.

Fysieke kwaliteit

De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gebaseerd op de criteria gaafheid en conservering. De gaafheid is de mate van niet-verstoord zijn en stabiliteit van de fysieke omgeving. De conservering geeft de mate waarin archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven aan. Bij 5 of meer punten is een vindplaats behoudenswaardig. Bij een middelmatige tot lage score (vier punten of minder) wordt er naar de inhoudelijke kwaliteitscriteria gekeken om te bepalen of de vindplaats toch behoudenswaardig is.

Inhoudelijke kwaliteit

De inhoudelijke kwaliteit wordt uitgedrukt in waarden voor zeldzaamheid, informatie, ensemble en representativiteit. Zeldzaamheid is de mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied. Informatiewaarde is de betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De ensemblewaarde (of contextwaarde) is de meerwaarde die aan een monument wordt toegekend, op grond van de mate waarin sprake is van een archeologische en landschappelijke context. De representativiteit is tenslotte de mate waarin een bepaald type monument karakteristiek is voor een periode dan wel een gebied voorkomt. Eerst wordt er een afweging gemaakt op basis van de drie inhoudelijke kwaliteitscriteria; zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde. Bij een bovengemiddelde score van 7 of meer punten is de vindplaats behoudenswaardig. Bij een lagere score wordt nagegaan of het criterium representativiteit van toepassing is.

De beoordeling is, drie punten voor hoge, twee punten voor middelhoge en één punt voor lage kwaliteit. Voor het plangebied is de scoretabel (tabel I) als volgt ingevuld:

Tabel I Scoretabel waardestelling van het plangebied

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	-	-	1
	Herinneringswaarde	-	-	1
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	-	-	1
	Conservering	-	-	1
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	-	2	-
	Informatiewaarde	-	-	1
	Ensemblewaarde	-	2	-
	Representativiteit	n.v.t.		

Parameter Beleving:

Doordat de aangetroffen sporen niet zichtbaar zijn in het landschap en het geen herinnering oproept aan een historische gebeurtenis scoort de site laag voor beleving.

Parameter Fysieke kwaliteit:

Gaafheid: Binnen het plangebied is geen sprake meer van een intacte archeologische stratigrafie vanaf de 18^e eeuw. Van de ophoging/het terplichaam, waarop de woning heeft gestaan, zijn geen restanten meer aangetroffen. Er zijn geen lagen aanwezig met hierin resten aardewerk zoals dat tijdens het aangelegde kijkgat aan de zuidwestzijde van de woning is aangetroffen in 2014 (met hierin o.a. roodbakkend en grijsbakkend aardewerk). De ophoging/het terplichaam is tijdens de recent uitgevoerde sloop volledig vergraven en verspreid binnen de omliggende terreindelen (geëgaliseerd en bouwrijp gemaakt voor de toekomstige woningen). De aangetroffen puinbaan heeft de juiste oriëntatie van de noordoostelijke buitenmuur van de Vergaderzaal uit de 17^e eeuw. Muurwerk is echter niet meer aanwezig/is reeds volledig vergraven. De vindplaats is binnen het voormalige woonerf aan Het Moleneind 44 sterk aangetast en krijgt daardoor een lage waardering voor gaafheid.

Conservering: Het aangetroffen sporen van de puinbaan is moeilijk leesbaar en muurwerk dat mogelijk hoort bij de vergaderzaal uit de 17^e eeuw is niet meer aanwezig. Hierdoor krijgt de vindplaats een lage waardering voor conservering.

De totale score voor de fysieke kwaliteit is 2 en de waardering van de vindplaats op basis van deze criteria is daarom laag.

Parameter Inhoudelijke kwaliteit:

Zeldzaamheid: Bebouwing uit de 17^e - 19^e eeuw is niet zeldzaam. Van de bebouwing uit de 17^e eeuw zijn in Noordwijk bijvoorbeeld nog gebouwen aanwezig op de Bronckhorsterstraat 57 en Heilige Geestweg 2 aanwezig. Vanwege de context dat het gaat om het gehele bebouwingslint aan de oostzijde van de Bronckhorsterstraat lijkt er wel sprake te zijn van een meerwaarde ten opzichte van de doorsnee individuele bebouwing uit de 17^e eeuw. De vindplaats krijgt hierdoor een waardering die in het midden ligt voor zeldzaamheid.

Informatiewaarde: Aangezien de ligging van de 17^e-eeuwse bebouwing bekend is en (aanvullend) wordt bevestigd door de aangetroffen puinbaan waar waarschijnlijk de noordoostelijke buitenmuur van de 17^e-eeuwse vergaderzaal heeft gestaan, is er buiten dit gegeven sprake van weinig toegevoegde informatiewaarde. Intact (resterend) muurwerk is echte niet aanwezig binnen het voormalige woonerf, waardoor er ook geen aanvullende informatie meer veilig te stellen is t.o.v. de van de vergaderzaal bewaard gebleven prenten. De vindplaats krijgt hierdoor een waardering die laag is met betrekking tot de informatiewaarde.

Ensemblewaarde: De vindplaats hoort bij de bebouwing die vanaf de 17^e eeuw langs de noordzijde van de Vliet is ontstaan. De vindplaats krijgt hierdoor een waardering die in het midden ligt voor ensemblewaarde.

Parameter Inhoudelijke kwaliteit:

Zeldzaamheid: Bebouwing langs de noordzijde van de Vliet uit de 17^e eeuw is niet zeldzaam. Van deze bebouwing zijn bijvoorbeeld op het Moleneind 33, 35 en 17 nog 17^e-eeuwse boerderijen aanwezig. Vanwege de historische connectie met de Rijnsburger Collegianten lijkt er wel sprake te zijn van een meerwaarde ten opzichte van de doorsnee bebouwing uit de 17^e eeuw. De vindplaats krijgt hierdoor een waardering die in het midden ligt voor zeldzaamheid.

Informatiewaarde: Aangezien de ligging van de 17^e-eeuwse bebouwing bekend is en (aanvullend) wordt bevestigd door de aangetroffen puinbaan is er buiten dit gegeven sprake van weinig toegevoegde informatiewaarde. Zeker omdat er binnen het voormalige woonerf geen aanwijzingen meer zijn van restanten van muurwerk/funderingen zijn aangetroffen en er daarmee geen aanvullende informatie veilig kan worden gesteld t.o.v. de van de vergaderzaal bewaard gebleven prenten. De vindplaats krijgt hierdoor een waardering die laag is met betrekking tot de informatiewaarde.

Ensemblewaarde: De vindplaats hoort bij de bebouwing die vanaf de 17^e eeuw langs de noordzijde van de Vliet is ontstaan. De vindplaats krijgt hierdoor een waardering die in het midden ligt voor ensemblewaarde.

De totale score voor de inhoudelijke kwaliteit is 5 en de waardering van de vindplaats op basis van deze criteria is daarom laag.

Representativiteit: dit criterium is alleen relevant als bij het uitvoeren van de waardering het vermoeden bestaat dat duurzaam behoud van het monument gerealiseerd kan worden. Dit is bij dit onderzoek niet het geval, waardoor er over representativiteit geen uitspraken worden gedaan.

Er wordt gesproken van een behoudenswaardige vindplaats indien de fysieke kwaliteit minimaal 5 punten of de gezamenlijke score van de inhoudelijke kwaliteit 7 punten of meer bedraagt. In bovenstaande tabel bedraagt de fysieke kwaliteit 3 punten en de inhoudelijke kwaliteit 5 punten.

Uit de bovenstaande tabel met waardering blijkt dat de vindplaats die is aangetroffen niet behoudenswaardig is.

6.2 Conclusie

De huidige staat van de bodemopbouw binnen het plangebied laat zien dat dan de ophoging/het terplichaam, waarop de woning heeft gestaan, geen restanten meer aanwezig zijn. De ophoging/het terplichaam is tijdens de recent uitgevoerde sloop volledig vergraven en verspreid binnen de omliggende terreindelen (geëgaliseerd en bouwrijp gemaakt voor de toekomstige woningen). Er is alleen nog sprake van een recent verstoorde bovengrond met direct hieronder de C-horizont. Aangetroffen sporen betreffen voornamelijk recente verstoringen veroorzaakt de bouw dan wel door de recent uitgevoerde sloop van de woning die binnen het woonerf aan het Moleneind 44 heeft gestaan. Er is alleen nog een restant van een puinbaan aangetroffen, waarin fragmenten baksteen en kalkmortel aanwezig zijn. De aangetroffen puinbaan heeft de juiste oriëntatie van de noordoostelijke buitenmuur van de Vergaderzaal uit de 17^e eeuw. Muurwerk is echter niet meer aanwezig/is reeds volledig vergraven. De archeologische waardering van deze puinbaan is als laag aangemerkt. De aangetroffen archeologische resten en sporen die zijn aangetroffen tijdens het in 2014 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek voor de omliggende terreindelen zijn destijds ook niet als behoudenswaardig aangemerkt. Het terrein van het voormalige woonerf komt daarmee ook in aanmerking voor vrijgave (er is geen doorstart naar een opgraving noodzakelijk).

6.3 Selectieadvies

De lage waardering van de vindplaats op basis van het proefsleuvenonderzoek leidt tot een selectieadvies: niet behoudenswaardig. Het selectieadvies is dan ook om geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkeling.

Dit selectieadvies is voorgelegd aan het bevoegd gezag in kwestie, Burgemeester en Wethouders van de gemeente Katwijk, en door middel van een besluit als zodanig bekrachtigd (beoordeling door de heer B. Voormolen, beleidsmedewerker Archeologie gemeente Katwijk, d.d. 20 april 2017). Met bovenstaand selectieadvies is ingestemd.

Er is geprobeerd een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethode. De aanwezigheid van archeologische sporen of resten in het plangebied kan nooit volledig worden uitgesloten. Econsultancy wil de opdrachtgever er daarom op wijzen dat, mochten tijdens de geplande werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen, er conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet uit juli 2016 een meldingsplicht geldt bij het Ministerie van OCW (de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed: ARCHIS-meldpunt, telefoon 033-4227682), de gemeente Katwijk of de provincie Zuid Holland.

7 BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN

In paragraaf 4.3 zijn de onderzoeksvragen gesteld waarop het proefsleuvenonderzoek antwoord zou moeten geven. In dit hoofdstuk zal getracht worden dat te realiseren. De resultaten van het onderzoek kunnen echter niet op alle vragen een antwoord geven. Daarom worden hier alleen de vragen overgenomen uit paragraaf 4.3 die beantwoord kunnen worden. Op de resterende vragen kan geen antwoord worden gegeven als gevolg van het ontbreken van archeologische waarden in de proefsleuven.

Algemeen geldend voor proefsleuvenonderzoek

- Zijn er archeologische resten in de bodem aanwezig?
Er zijn geen archeologisch relevante resten aangetroffen. Het enigste aangetroffen relevante spoor betreft een puinbaan, waarin fragmenten baksteen en kalkmortel aanwezig zijn. Ander sporen, betreffen recente verstoringen veroorzaakt de bouw dan wel door de recent uitgevoerde sloop van de woning die binnen het woonerf aan het Moleneind 44 heeft gestaan.
- Zo ja, wat is de aard, omvang, ouderdom, herkomst, kwaliteit en locatie van de archeologische resten (horizontaal en verticaal)?
De aangetroffen puinbaan heeft de juiste oriëntatie van de noordoostelijke buitenmuur van de Vergaderzaal uit de 17^e eeuw. Muurwerk is echter niet meer aanwezig/is reeds volledig vergraven.
- Heeft het een relatie met uit de omgeving bekende archeologische of historische locaties en welke is dat?
De datering van deze puinbaan is onduidelijk, omdat er geen dateerbaar vondstmateriaal in is aangetroffen. De puinbaan valt wel binnen de contour van de vergaderzaal uit de 17^e eeuw, waarbij de puinbaan op dezelfde locatie ligt als de noordoostelijk gelegen buitenmuur van de vergaderzaal.
- Welke gegevens over de aangetroffen vindplaatsen kunnen de archeologische kennis van de regio aanscherpen?
Er is te weinig bewaard van de aangetroffen resten om te kunnen spreken van een toegevoegde informatie waarde ten opzichte van bestaande afbeeldingen/prenten van de vergaderzaal. De aangetroffen resten kunnen daarom de archeologische kennis van de regio en Rijnsburg niet verder aanscherpen.
- Is sprake van (een) behoudenswaardige vindplaats(en)?
Nee er is geen sprake van een behoudenswaardige vindplaats.
- Wat is het belang van de vindplaats voor de lokale, regionale en nationale geschiedschrijving.
Niet van toepassing.

- Wat kunnen de uitkomsten van het onderzoek zeggen over vergelijkbare terreinen in de omgeving?
Het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek kan gezien worden als een aanvulling op het proefsleuvenonderzoek dat voor de omliggende terreindelen reeds in 2014 is uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek zijn eveneens archeologische resten/sporen aangetroffen die zeer waarschijnlijk te relateren zijn aan de 17^e-eeuwse vergaderzaal. Ook hierbij is geconcludeerd dat er te weinig bewaard is gebleven van de aangetroffen resten om te kunnen spreken van een toegevoegde informatie waarde ten opzichte van bestaande afbeeldingen/prenten van de vergaderzaal.
- Is vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?
Nee, het selectieadvies is om geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkeling.
- Op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische resten te worden omgegaan?
Mochten tijdens de geplande werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen, dan geldt er conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet uit juli 2016 een meldingsplicht bij het Ministerie van OCW (de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed: ARCHIS-meldpunt, telefoon 033-4227682), de gemeente Katwijk of de provincie Zuid Holland.
- Indien er geen archeologische resten worden aangetroffen, wat is de reden voor de afwezigheid van archeologisch resten?
Niet van toepassing.

Gaafheid en conservering van de vindplaatsen

- Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?
Zie hoofdstuk 6, de toelichting op de fysieke kwaliteit.
- In welke mate zijn de onderzoeksgebieden verstoord?
De huidige staat van de bodemopbouw binnen het plangebied laat zien dat dan de ophoging/het terplichaam, waarop de woning heeft gestaan, geen restanten meer aanwezig zijn. De ophoging/het terplichaam is tijdens de recent uitgevoerde sloop volledig vergraven en verspreid binnen de omliggende terreindelen (geëgaliseerd en bouwrijp gemaakt voor de toekomstige woningen). Er is alleen nog sprake van een recent verstoorde bovengrond met direct hieronder de C-horizont.

Specifieke onderzoeksvragen

Periode en sites

Dit aspect van het onderzoek richt zich op de aard, ouderdom, omvang en andere archeologische kenmerken van de vindplaatsen. Hieruit zijn de volgende vragen afgeleid:

- Welke en hoeveel vindplaatsen zijn in het onderzoeksgebied te herkennen?
- Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:
 - de ligging (inclusief diepteligging)
 - de geologische en/of bodemkundige eenheid
 - de omvang (inclusief verticale dimensies)
 - het type en de functie van de sites of off-site-patronen
 - de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
 - Wat is, indien aanwezig, de ouderdom van de cultuurlaag?
 - de vondst- en spoordichtheid
 - de stratigrafie voorzover aanwezig
 - de ouderdom, periodisering, typechronologische classificatie

Zie hoofdstuk 5, de allesporenkaart en de vondsten- en sporenlijst.

Landschap en bodem

Dit aspect van het onderzoek omvat de bestudering van de landschappelijke context van de vindplaatsen in historisch perspectief. Dit leidt tot de volgende vragen:

- Wat is de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied?
De huidige staat van de bodemopbouw binnen het plangebied laat zien dat dan de ophoging/het terplichaam, waarop de woning heeft gestaan, geen restanten meer aanwezig zijn. De ophoging/het terplichaam is tijdens de recent uitgevoerde sloop volledig vergraven en verspreid binnen de omliggende terreindelen (geëgaliseerd en bouwrijp gemaakt voor de toekomstige woningen). Er is alleen nog sprake van een recent verstoorde bovengrond met direct hieronder de C-horizont.
- Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de vindplaatsen (geologie, bodemkunde en geomorfologie)? Zijn er aanwijzingen voor stratigrafische hiaten, d.w.z. erosie of non-depositie, in de geologische profielopbouw ter plekke van de vindplaatsen?
Zie ook de beantwoording van bovenstaande onderzoeksvraag. Het plangebied ligt in een gebied waar getijdenafzettingen zijn gesedimenteerd. Ter plaatse van de Oude Vliet zal een getijdengeul hebben gelopen, waarbij wel rekening moet worden gehouden dat de Oude Vliet gekanaliseerd en rechtgetrokken is (en dus niet meer geheel binnen de oorspronkelijke loop van een getijdengeul ligt). Zowel tijdens het archeologisch vooronderzoek als het proefsleuvenonderzoek is tot 300 cm -mv geen duinzand aangetroffen.

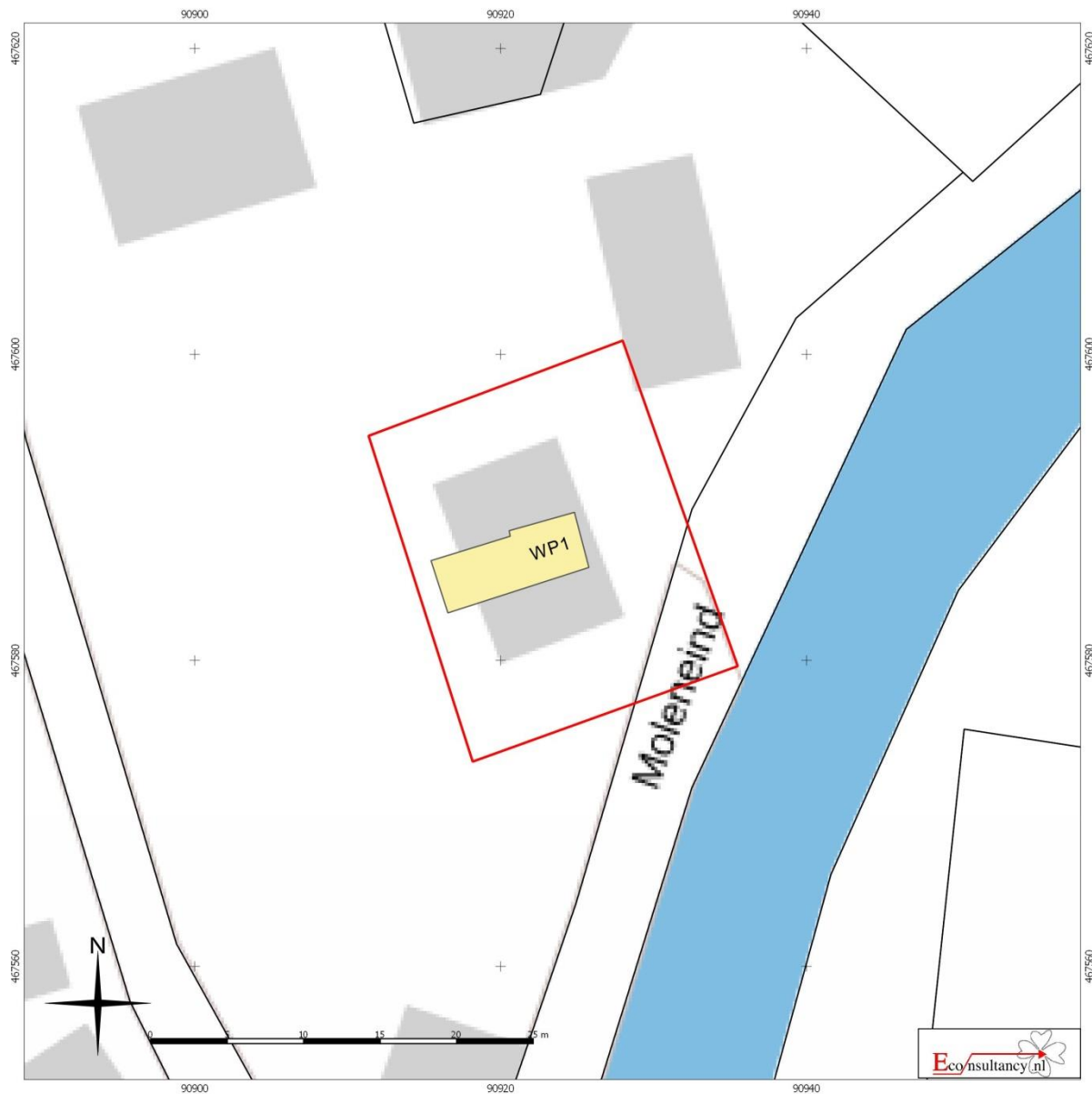
Door overstromingen vanuit zee, en daarmee de vorming van de getijdengeul ongeveer waar de Oude Vliet loopt, zal ter plaatse van het plangebied een deel van de kustduin (met een eventueel afdekkende laag veen) zijn weggeslagen/geërodeerd. De getijdenafzettingen ter plaatse van het plangebied zijn waarschijnlijk aan het begin van de IJzertijd gesedimenteerd (tijdens de Duinkerke I transgressiefase). Betreffende de periode van menselijke activiteit binnen het plangebied, en daarmee de gevormde archeologische vindplaats, zijn er geen stratigrafische hiaten anders dan dat door de mens vooral in de Nieuwe tijd het terrein is opgehoogd met grond (ophogingslagen)

- Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied? Liggen in het plangebied locaties die voor pollenanalyse bemonsterd kunnen worden?
In het plangebied komen geen locaties voor waarbij het uitvoeren van een pollenanalyse aanvullende gegevens zullen opleveren over de kenmerken van de archeologische vindplaats. De zwak humeuze bovengrond/bouwvoor is dermate intensief bewerkt en recent geroerd/verstoord. Het doen van een pollenanalyse zal geen informatie opleveren van het vegetatiebeeld uit de tijd dat de archeologische vindplaats dateert (menselijke activiteit ten tijde van het bestaande van de Vergaderzaal van de Rijnsburger Collegianten dan wel van een mogelijk nog aanwezige laatmiddeleeuwse voorganger/bewoningfase).
- In hoeverre zijn de aangetroffen bodemlagen geschikt voor een palynologische reconstructie van de vegetatie- en gebruiksgeschiedenis van het terrein?
Zie de beantwoording van bovenstaande onderzoeksvraag.

LITERATUUR

- Bakker, H. de & J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland De hogere niveaus*. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., 2008: *Fysische Geografie van Nederland, deel 1: De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.
- Bosch, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport, NITG 05-043-A).
- Broeke, E.M. ten & Schutte, A.H., 2016: *Archeologisch Programma van Eisen Moleneind 44 te Rijnsburg in de gemeente Katwijk*. (PvE nummer 2883.001). Econsultancy, Doetinchem.
- Broeke, E.M. ten, 2014: *Archeologisch (beknopt) bureauonderzoek en verkennend-karterend booronderzoek Moleneind 44 te Rijnsburg, gemeente Katwijk*. Econsultancy Archeologisch Rapport 14015071 KAT.GEM.ARC.
- Diependaal, S., Broeke, E.M. ten & Wemerman, P., 2015: *Proefsleuvenonderzoek (IVO-P) Moleneind 44 te Rijnsburg, gemeente Katwijk*. Econsultancy Archeologisch Rapport 14065758 KAT.GEM.ARC. Econsultancy Doetinchem.
- Dijkstra, M.F.P. & Flamman, J.P., 2002: *Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek naar archeologische waarden in het plangebied 'De Horn', gemeente Rijnsburg*. AACpublicaties 10. ISBN 90-77010-10-6.
- Mulder, E.F.J. de, Geluk, M.C., Ritsema, I.L., Westerhoff, W.E. & Wong, T.E., 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Müller, A. & Jansen, B., 2006: *Plangebied De Horn, gemeente Katwijk; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. RAAP-rapport 1185.
- Normalisatie-Instituut, Nederlands, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*. Delft.
- Stichting voor Bodemkartering, 1981: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 30/s-Gravenhage*.

Bijlage 1 Overzicht proefsleuf

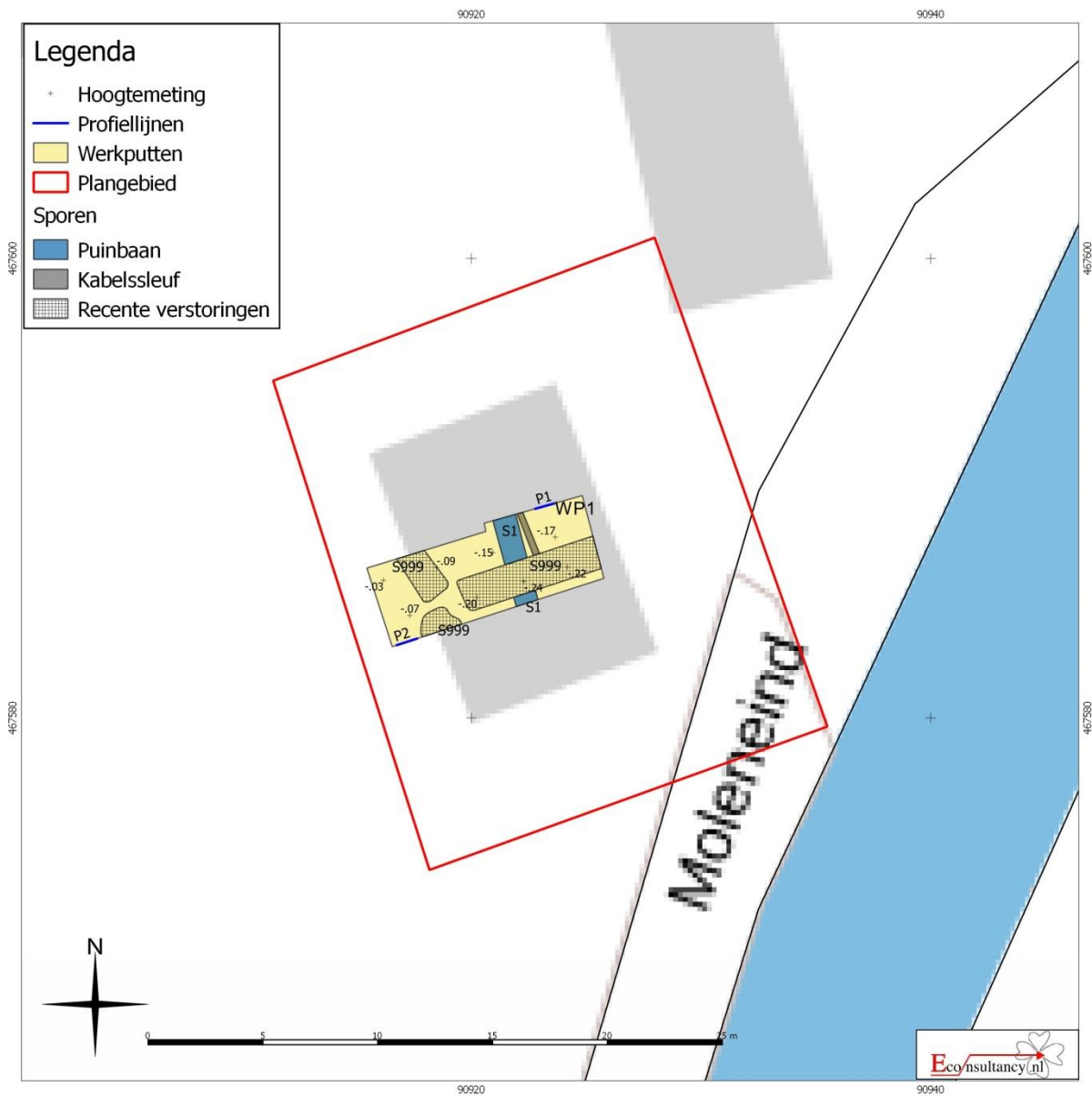

Rijsburg (gemeente Katwijk) – Moleneind 44

Legenda

- Plangebied
- Proefsleuf

Bijlage 2 Allesporenkaart

Bijlage 3 SporenlIJst

Werkput	Vlak	Spoornummer	Aard	Kleur	Insluitsels	Materiaal	NAP-boven (m)	Datering	Identiek aan	Oudere spoornummers	Jongere spoornum- Gecoupeerd	Vorm in coupe	Diepte (cm)	Monsternummer	Vondstnummer	Datum	Opmerking
1	1	1	PUINBAAN	GRBR GEVL	PUIN BAKSTEEN	KZ3	-0,15				J	RND	35			25-01-17	
1	1	998	KABELSLEUF	DGR		KZ3	-0,18									25-01-17	
1	1	999	VERSTORING	DGRBR GEVL		KZ3	-0,1									25-01-17	

Bijlage 4 Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie					
11.755	Kwartair	Pleistoceen	Holoceen		1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaat)					
12.745			Laat	Laat	Weichselien (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	Formatie van Kreftenheye	Formatie van Boxtel		
13.675							Allerød (warm)				
14.025							Vroege Dryas (koud)				
15.700							Bølling (warm)				
29.000			Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Laat-Pleniglaciaal	3						
50.000				Midden-Pleniglaciaal							
75.000				Vroeg-Pleniglaciaal		4					
115.000			Vroeg	Vroeg	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	5a	Formatie van Beegden				
						5b					
						5c					
						5d					
130.000			Eemien (warme periode)		5e	Eem Formatie					
370.000			Midden	Midden	Saalien (ijstijd)					6	Formatie van Urk
					Holsteinien (warme periode)					Formatie van Peelo	
	Elsterien (ijstijd)										
	Cromerien (warme periode)										
850.000	Pre-Cromerien		Formatie van Sterksel								
2.600.000											

Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden	
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd	
-1500				Vb1		Middeleeuwen	
-450				Va		Romeinse tijd	
0						IJzertijd	
-800	815	Midden	Subboreaal koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk > 1% invloed landbouw (granen)	Bronstijd	
-2000	2650			IVa		Neolithicum	
-3755	5000	Midden	Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol		Mesolithicum
-4900							
-5300							
-7020	8000	Vroeg	Boreaal warmer	II	den overheerst hazelaar, eik, iep, linde, es	Mesolithicum	
-8240	9000		Preboreaal warmer	I	eerst berk en later den overheersend		
-8800							
11.755	10.150	Laat-Pleistoceen Weichselien (ijstijd)	Laat- Weichselien (Laat- Glaciaal)	Late Dryas	LW III	parklandschap	Laat-Paleolithicum
12.745	10.800			Allerød	LW II	dennen- en berkenbossen	
13.675	11.800			Vroege Dryas	LW I	open parklandschap	
14.025	12.000			Bølling		open vegetatie met kruiden en berkenbomen	
15.700	13.000						
-35.000			Midden- Weichselien (Pleniglaciaal)			perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	Midden-Paleolithicum
75.000			Vroeg- Weichselien (Vroeg- Glaciaal)			perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap	
115.000							
130.000			Eemien (warme periode)			loofbos	
-300.000		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)				Vroeg-Paleolithicum

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenbergh (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 5 Bewoningsgeschiedenis van Nederland

Als aanvullende informatie wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewoningsgeschiedenis van Nederland weergegeven.

Paleolithicum (tot ca. 8800 voor Chr.)

De vroegste bewoningssporen in Nederland uit deze periode dateren uit de voorlaatste ijstijd, ca. 300.000-130.000 jaar geleden. Waarschijnlijk hebben in de koudste fasen van de ijstijden in Nederland geen mensen geleefd. Daarentegen was bewoning in de warmere perioden wel mogelijk. De mensen die hier toen leefden trokken als jagers/vissers/verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. Veranderingen in het klimaat zorgden voor een veranderende flora en fauna. Tijdens de koude perioden bestond het groot wild onder meer uit rendieren, mammoeten, paarden en steppewisenten. Vooral op paarden en rendieren werd in het Laat-Paleolithicum intensief jacht gemaakt. Tijdens de warmere perioden werd er onder andere op herten, wilde zwijnen en oerossen gejaagd.

Mesolithicum (ca. 8800-4900 voor Chr.)

Rond de overgang van het Pleistoceen naar het Holoceen (ca. 9000 voor Chr.) verbeterde het klimaat voor een langdurige periode. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor de variatie in flora en fauna (o.a. bosontwikkeling) toenam. De mens kreeg nu de mogelijkheid om meer gevarieerd te eten: vruchten en andere eetbare gewassen stonden nu vaker op het menu. Doordat de temperatuur steeg, trok het groot wild (met name rendieren) naar het noorden, en maakte plaats voor meer territoriumgebonden klein wild, vogels en vissen. Door deze veranderende leefomstandigheden werd de jachttechniek aangepast. De vuursteen bewerkingstechniek hield met deze ontwikkeling gelijke tred. Er werden kleine vuursteenspitsen vervaardigd die als pijl- en harpoenpunt werden gebruikt. Met de stijging van de temperatuur begon het landijs te smelten en de zeespiegel te stijgen. Het tot dan toe droge Noordzee-Bekken kwam onder water te staan. De groepen jagers/vissers/verzamelaars wisselden nog wel van locatie maar exploiteerden kleinere gebieden. In het voorjaar viste men in de rivieren, tijdens de zomer leefde men voornamelijk langs de kust, waar naast vis en schaaldieren ook zeehonden als voedselbron dienden. In de herfst verzamelde men noten en vruchten, terwijl in de winter op onder meer pelsdieren werd gejaagd.

Neolithicum (ca. 5300-2000 voor Chr.)

Aan het begin van deze periode gingen het jagen, vissen en verzamelen een steeds minder belangrijke rol spelen. Men ging nu zelf cultuurgewassen telen en dieren houden bij het kamp. Uit vondsten valt af te leiden dat het om twee groepen mensen gaat, enerzijds kolonisten met een vrijwel agrarische levenswijze, anderzijds om de autochtone mesolitische bevolking die een halfagrarische levensstijl erop na gaat houden. Deze verandering ging gepaard met enkele technologische en sociale vernieuwingen zoals: het wonen op een vaste plek in een huis, het gebruik van vaatwerk van (gebakken) klei en de introductie van geslepen stenen dissels en bijlen. De bevolking groeide nu gestaag, mede door de productie van overschotten. Uit het Neolithicum zijn verschillende nu nog zichtbare grafmonumenten bekend, te weten grafkelders, hunebedden en grafheuvels.

.....

Bronstijd (ca. 2000-800 voor Chr.)

Het begin van dit tijdvak valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen zoals bijlen. Vuurstenen werktuigen bleven, zij het minder, in gebruik. Het aardewerk uit deze periode is over het algemeen tamelijk zeldzaam. Vuursteenmateriaal uit de Bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Lange tijd bleven bronzen voorwerpen zeer schaars binnen Nederlands grondgebied. Door het van nature ontbreken van de benodigde grondstoffen moest het brons worden geïmporteerd en ontstonden er handelscontacten over langere afstanden. Eén en ander had wel tot gevolg dat er binnen de bevolking grotere verschillen ontstonden door verschillen op basis van bezit. De grafheuveltraditie, die tijdens het Neolithicum haar intrede deed, werd in eerste voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, omgeven door een greppel. Een Kopertijd voorafgaand aan de Bronstijd wordt in Noordwest-Europa niet onderscheiden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Middellandse Zeegebied. Wel zijn uit het Laat-Neolithicum koperen voorwerpen bekend.

IJzertijd (ca. 800-12 voor Chr.)

In deze periode werden voor het eerst ijzeren voorwerpen vervaardigd. Voor de productie van werktuigen en wapens werd brons vervangen door ijzer. Er ontstond een inheemse ijzerproductie. Het gebruik van vuursteen voor het vervaardigen van werktuigen duurde nog in beperkte mate voort. Ten opzichte van de Bronstijd traden er in de aardewerktraditie geen radicale veranderingen op. Evenals in het Neolithicum en de Bronstijd woonden de mensen in verspreid liggende hoeven ('Einzelhöfe') of in nederzettingen bestaande uit maar enkele huizen; deze werden in een beperkt gebied nogal eens verplaatst. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen ('Celtic fields'). Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand (bezit van metalen voorwerpen), die mogelijk op sociale ongelijkheid duiden. In de zogenaamde vorstengraven uit Zuid Nederland, met daarin luxe, geïmporteerde bijgaven, zijn vermoedelijk lokale of regionale autoriteiten begraven. De meeste begravingen vonden nog immer plaats in urnenvelden. Tijdens de IJzertijd werd het Friese kustgebied gekoloniseerd en ontstonden de eerste terpen.

Romeinse tijd (ca. 12 voor Chr. - 450 na Chr.)

Met de komst van de Romeinen eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. Aangezien de schriftelijke bronnen slechts een zeer fragmentarisch beeld schetsen, is men toch nog in belangrijke mate aangewezen op de archeologie als informatiebron. Een tijd lang diende het Nederlandse rivierengebied als uitvalsbasis voor veldtochten in het noorden van Germanië. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als Romeinse rijksgrens ingesteld. Ter controle en verdediging van deze zogenaamde 'limes' werden langs de Rijn, tot diep in Duitsland, 'castella' (militaire forten) gebouwd.

De inheemse manier van leven handhaafde zich nog lange tijd. Wel werd, vooral na de opstand van de Bataven tegen de Romeinse overheersers in 69-70 na Chr., de Romeinse invloed steeds duidelijker. In veel inheems-Romeinse nederzettingen was bijvoorbeeld, naast het eigen handgevormde aardewerk, Romeins importaardewerk in gebruik, dat op de draaischijf was vervaardigd. Er werden, vooral in Limburg, grootse villa's (Romeinse herenboerderijen) gebouwd, hetzij nieuw gesticht, hetzij ontwikkeld vanuit een bestaande inheemse nederzetting.

De Romeinen legden een voor die tijd al uitgebreide infrastructuur aan, waardoor het gebied steeds beter werd ontsloten. Op verschillende plaatsen ontstonden aanzienlijke nederzettingen, waarvan er enkele met een stedelijk karakter (zoals Nijmegen). De inheemse bevolking, ten noorden van de Limes, werd niet zo sterk beïnvloed door de Romeinse aanwezigheid. Er was wel sprake van handelscontacten en het uitwisselen van geschenken. In de tweede helft van de derde eeuw ontstond, onder meer door invallen van Germaanse stammen, een instabiele situatie die met korte onderbrekingen voortduurde tot in de vijfde eeuw. Uiteindelijk leidde dit in het jaar 406 tot de definitieve ineenstorting van de grensverdediging langs de Rijn.

Middeleeuwen (ca. 450-1500 na Chr.)

Over de Vroege Middeleeuwen, vooral over het tijdvak 450-600 na Chr., is relatief weinig bekend. Zowel historische bronnen als archeologische overblijfselen zijn schaars. De bevolkingsomvang was ten opzichte van de voorafgaande periode sterk afgenomen. De marktgerichte economie verdween en de mensen vielen terug op zelfvoorziening. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinse staatsorganisatie in handen gekomen van regionale en lokale hoofdlieden. Een gezaghebbende status was nu vooral gebaseerd op militair succes en materiële welstand. Deze instabiele periode wordt ook wel aangeduid als de 'tijd van de volksverhuizingen'.

Vanaf de 10^e – 11^e eeuw wordt een overheersende positie van de al dan niet adellijke grootgrondbezitters waargenomen. Dit vertaalt zich in nieuwe nederzettingvormen als mottes, kastelen en versterkte hoeven. In verband met de aanhoudende bevolkingsgroei, en mede dankzij gunstige klimatologische omstandigheden, werd een begin gemaakt met het ontginnen van woeste gronden als bos, heide en veen. Veel van de huidige dorpen en steden dateren uit deze periode. Door de aanleg van dijken en kaden werden laaggelegen gebieden beschermd tegen wateroverlast. De heersende rivaliteit tussen de vorsten leidde, in combinatie met een zwak centraal gezag, veelvuldig tot lokaal geweld, waarvan de bevolking vaak het slachtoffer werd. Door het aanleggen van burgen, schansen, landweren en wallen trachtte men zich te beveiligen.

Nieuwe tijd (1500-heden)

De Nieuwe tijd kenmerkt zich door een groot aantal veranderingen vooral op het gebied van mens- en wereldbeeld. Er is sprake van een Europese overzeese expansie wat leidt tot handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie. Er ontstaat een nieuwe wetenschappelijke belangstelling die resulteert in vele uitvindingen. Deze uitvindingen vormen de motor van de industriële revolutie. Er ontstaat een nationale staat die centraal bestuurd wordt. Als gevolg van deze ontwikkelingen neemt het belang en de omvang van steden toe en neemt de macht van adel af. Het grootste deel van de bevolking is niet meer werkzaam en woonachtig op het platteland maar in de steden. In verband met de aanhoudende bevolkingsgroei worden aan het eind van de 19^e tot het begin van de 20^e eeuw op grote schaal woeste gronden gecultiveerd. Door de industriële revolutie komen steeds meer producten beschikbaar voor steeds meer mensen waardoor de welvaart stijgt. In de Nieuwe tijd vindt er eveneens een hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid plaats, wat zich tot in het begin van de 20^e eeuw uit in de kunsten.

Bijlage 6 AMZ-cyclus

Het AMZ-proces

Archeologisch onderzoek in Nederland wordt in het algemeen uitgevoerd binnen het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Het gehele traject van de AMZ omvat een aantal stappen die elkaar kunnen opvolgen, afhankelijk van het resultaat van de voorgaande stappen. Om inhoudelijke, prijs- en planningstechnische redenen kan er soms voor gekozen worden om bepaalde stappen gelijktijdig uit te voeren. Bovendien kan, indien reeds voldoende gegevens bekend zijn, een stap worden overgeslagen. Elke stap eindigt met een rapport met daarin een advies voor de vervolgstappen. Na elke stap wordt er een selectiebesluit genomen door de bevoegde overheid, gemeente, provincie of de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, op basis van de resultaten van het archeologisch onderzoek. Indien na een bepaalde stap blijkt dat geen nader vervolgonderzoek nodig is, wordt het archeologisch onderzoek afgesloten. Ook kan het bevoegd gezag besluiten dat een vindplaats van zo groot belang is, dat deze *in situ* behouden moet worden. Dan dienen de archeologische resten in de grond beschermd te worden door planaanpassing of planinpassing.

Het begint met het bepalen van de onderzoeksplicht. Gemeentelijke, provinciale en landelijke archeologische waardenkaarten geven aan of het plangebied in een gebied ligt met een archeologische verwachting. Indien dit het geval is, dan zal er in het kader van de planprocedure onderzoek verricht moeten worden om te bepalen of er archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. Hiermee start de zogenaamde AMZ-cyclus (zie schema).

De eerste fase: Bureauonderzoek

Elk archeologisch onderzoek begint met een bureauonderzoek. Dit heeft tot doel het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen het plangebied om tot een gespecificeerd verwachtingsmodel te komen, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van een eventuele vervolgstap.

De tweede fase: Inventariserend VeldOnderzoek (IVO)

Het doel van een IVO is het aanvullen en toetsen van het gespecificeerde verwachtingsmodel. Het IVO moet informatie geven over de aan- of afwezigheid, de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

Inventariserend Veldonderzoek; Booronderzoek en Veldkartering

Door een booronderzoek kan er een goede inschatting gemaakt worden van de kans op archeologische waarden (grondsporen en daarmee samenhangende voorwerpen). Bij het booronderzoek is een onderscheid aangebracht in een verkennende, karterende en waarderende fase. De verkennende fase heeft tot doel inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze. Op deze manier worden kansarme zones uitgesloten en kansrijke zones geselecteerd voor de volgende fasen. Tijdens de karterende fase wordt het onderzoeksgebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische vondsten of sporen. De waarderende fase sluit aan op de karterende fase. Het waarnemingsnet kan verdicht worden om de horizontale begrenzing, ligging en omvang van archeologische vindplaatsen vast te stellen.

Een veldkartering wordt uitgevoerd wanneer vondsten of sporen aan de oppervlakte worden verwacht en zichtbaar zijn op het moment dat het onderzoek uitgevoerd wordt. Dit type onderzoek bestaat uit het systematisch belopen van het maaiveld van het plangebied.

.....

Inventariserend Veldonderzoek; Proefsleuven

Als uit vooronderzoek blijkt dat binnen het plangebied archeologische resten aangetroffen kunnen worden kan het bevoegd gezag beslissen tot een proefsleuvenonderzoek. Proefsleuven zijn lange sleuven van minimaal twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar in de voorgaande onderzoeksfase aanwijzingen voor vindplaatsen zijn aangetroffen. De KNA schrijft voor dat bij een dergelijk onderzoek minimaal 5% van het te verstoren gebied onderzocht dient te worden.

Variant archeologische begeleiding

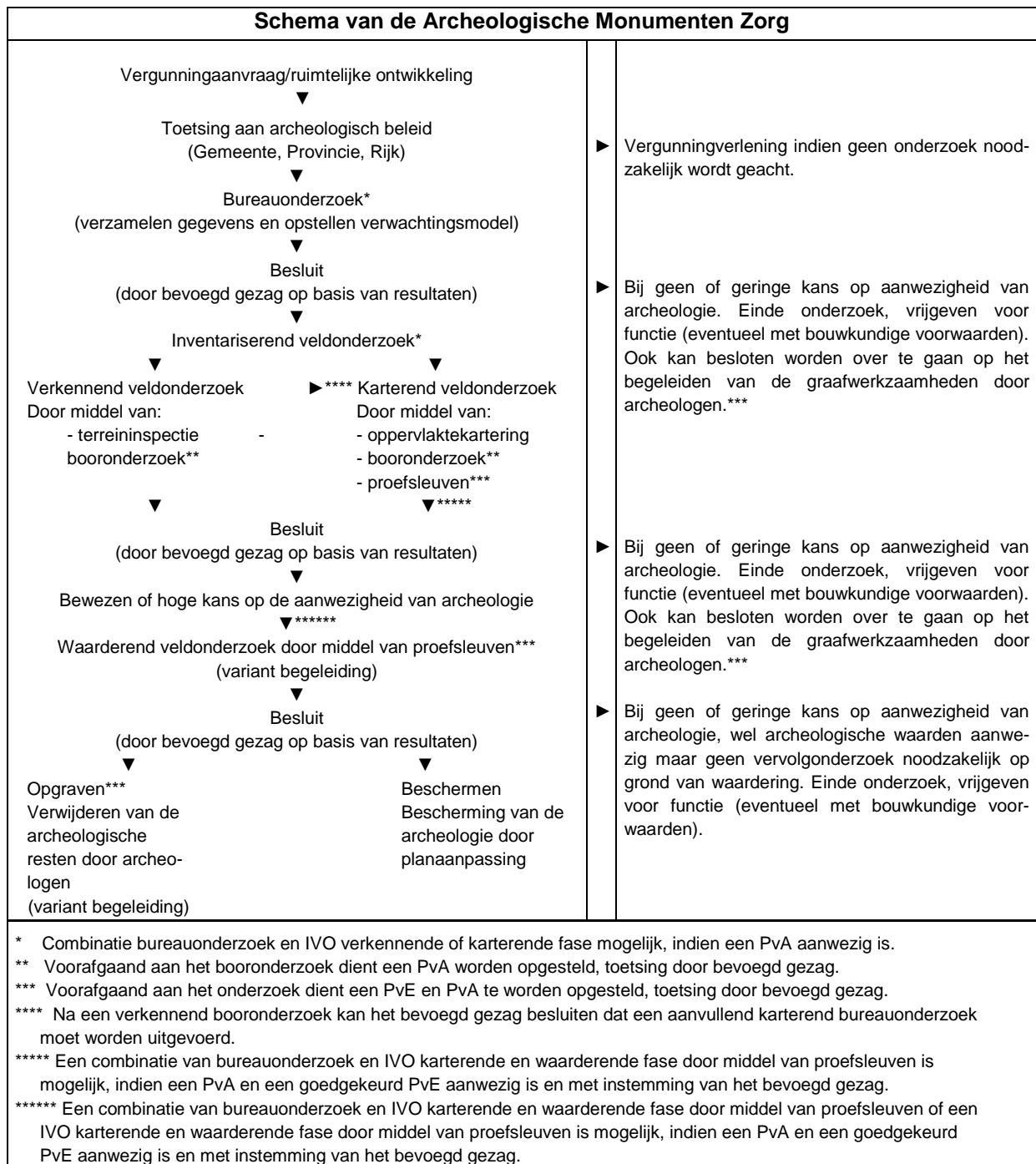
Als het vooronderzoek niet voldoende informatie heeft opgeleverd om de archeologische waarde van de archeologische resten te bepalen, kan besloten worden tot proefsleuven variant archeologische begeleiding van de sloop- of graafwerkzaamheden. Dit betekent dat archeologen bij het graafwerk aanwezig zijn om het werk te volgen en eventuele resten te documenteren. Wanneer tijdens de werkzaamheden vondsten (van hoge archeologische waarde) naar boven komen, die aanleiding geven tot nader onderzoek, kan alsnog besloten worden om tot een opgraving over te gaan.

De derde fase: Opgraven

Indien de archeologische resten niet *in situ* bewaard kunnen blijven, maar wel van belang zijn voor de wetenschap, kan het bevoegd gezag besluiten over te gaan tot een opgraving. Het doel hiervan is volgens de KNA het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden, die van belang is voor kennisvorming over het verleden.

Variant archeologische begeleiding

Als het vooronderzoek niet voldoende informatie heeft opgeleverd om de archeologische waarde van de archeologische resten te bepalen, kan besloten worden tot een opgraving variant archeologische begeleiding van de sloop- of graafwerkzaamheden. Dit betekent dat archeologen bij het graafwerk aanwezig zijn om het werk te volgen en eventuele resten te documenteren. Wanneer tijdens de werkzaamheden vondsten (van hoge archeologische waarde) naar boven komen, die aanleiding geven tot nader onderzoek, kan alsnog besloten worden om tot een opgraving over te gaan.

Bijlage 7 Inrichtingsplan

